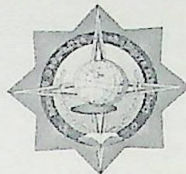

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARAQAND DAVLAT

Ro'yxatga olindi:
№ BD- TG1205

"TASDIQLAYMAN"

SamDU rektori:

R.I.Xalmuradov

2022 yil "25"

2022 yil "25" 08

TARIXIY GEOLOGIYA
FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	140000- Tabiiy fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60530500-Geologiya (faoliyat turlari bo'yicha)

Fan/modul kodi TG1205	O'quv yili 2022-2023	Semestr 2	ECTS – Kreditlar 4	
Fan/modul turi Tayanch tanlov fan	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 3	
1.	fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)
	Tarixiy geologiya	48	72	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – «Tarixiy geologiya» kursi ma'ruzalarining asosiy maqsadi yer geologic tarixini davriylashdan iborat bo'lib, u xar bir bosqichdagi muxim xodisalar va tirik mavjudotlar evolyusiyasini o'rganishdan iboratdir. Yerning tuzilishi xamda taraqqiyot tarixini o'rganishga asos yaratishdir.</p> <p>Fanning vazifasi –Kursning vazifalari Yer tarixidagi xodisalar va geologik jarayonlar evolyusiyasi kursatilgan geologik vaqtning zamonaviy tushunchalariga bag'ishlash. Yer evolyusiyasi va uning qobig'i xosil bo'lishi, shu jumladan yer qari va atmosferaga, gidrosfyera va biosfyera, tektonika va global geodinamikaga tavsif berishdan iboratdir.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1- mavzu. Tarixiy geologik qayta tiklash uslublari va umumiy holati.</p> <p>Tarixiy geologiya fani mineralogiya; geoximiya; litologiya; petrologiya; geofizika; tektonika; mutlaq geoxronologiya va boshqa fanlar bilano'rganiladigan muammolarning umumiyiligi bilan bir-biriga bog'langan. Tarixiy geologiya ob'ektlari, maqsadi, vazifalari tamoyillari vaularni o'rganish uslublari. Yer qobig'ining xosil bo'lishi va tarkibi, tuzilishi xaqida umumiy tushunchalar.Yer tuzilishining geologik-geofizik modeli. Yer jinslari diffyerenatsiyasi, endogen jarayonlar, energiya turlari va manbasi.</p> <p>2-mavzu. Yer evolyusiyasining tarixiy geologik davriyligi.</p> <p>Geologik vaqt xaqida tushuncha, Yer davriyligini asosi xalqaro stratigrafik - xronologik jadval. Yer davriyligini asosi - muxim global geologik jarayonlar va xodisalar. Geodinamik jarayonlar va xodisalar: Uilson va Betron bosqichi. Kolliziya va orogenez oxirgi fazalari. Baykal, kaledon, gyersin, kimmyeriy va alp. Jaxon okeanlari satxi uzgarishi; evetatik transgressiya - regressiya.</p> <p>3-mavzu. Yer evolyusiyasi geologik tarixi.</p> <p>Atmosfyera va ozon katlami gaz tarkibi. Paleoiqlim uzgarishi. Okean va dengiz okimlari. Okean va dengiz suvlari shurligi. Planetcizmal va meteoritlar yomgiri. Magnit maydon inyversiyasi va kosmik radiatsiya. CHukindilar chukish jarayoni evolyusiyasi. Organik dunyo evolyusiyasi. Yer rivojlanishini to geologik bosqichi (4,56-4,5 mlrd. yil). Quyosh sistemasida yer va planetalar paydo bo'lishi; Yer jinslari getyrogen va gomogen akkretsia nazariyasi xosil bo'lishi (4,54mlrd. yil).</p> <p>4-mavzu. Eoarxey (oy) bosqich (4,3-4,0 mlrd. yil).</p>			

Yer rivojlanishidagi coarxey bosqichi jinslarini Oy bazalt, iorit, anortozitlari bilan takkoshlash. Oy, Mars, Myerkuriy va Venyera asosiy strukturalar va ularning Yerdagi mumkin bo'lgan muqobillari. Tonalit - trond'emit-granodiorit tarkibli protokontinent koranixosil bo'lishi; kul rang gneysli protokorlarni ayrim yoki xamma joylarga tarkalishi xaqida zamonaviy tushunchalar; qadimgi chukindi tog jinslari va birinchi prokariotlar paydo bo'lishi izlari. Pangey O kontinenti xosil bo'lishi. Mantiyada xaotik konveksiyasini kul rang protoralarni kurinishi. Riftogenez jarayonlari Granit-gneysli gumbaz, yashil slanetsli va granulit-gneysli poyas - arxey strukturasini asosiy tipi.

55-mavzu. Eoarxey, «kulrang gneysli» bosqich (4,0-3,6-3,5 mlrd. Arxey bosqichi (3,5-2,5 mlrd. yil).

Eoarxey kul rang gneysli kompleks va uning yashil slanetsli syeriyalar bilan alokasi; tanolit tarkibli kul rang greyslar bimodal asotsiatsiyasi bazaltli magma diffyerasiatsiyasi muxim kursatkichlari. Kul rang gneysli protokollar xamma joyda va ayrim joylarda rivojlanishi zamonaviy tushunchasi.

6-mavzu. Qadimgi platformalar kratonlari yadrosida arxey formatsiyasi .

Yer qadimgi tog jinsi: ularni yoshi. Abissal toleitga tallukli, asos (bazalt, anortozit) tarkibli qadimgi yer qa'rini xosil bo'lishi xaqida taxminlar. Birinchi magmatik okeanlar xaqida fikrlar, ularning sayyoralar xosil bo'lishiga ta'siri.

7-mavzu. Rift bukilmalarning chukindi va vulkonogenlar bilan tulishi.

Arxey kesmasi tuzilishi: ultraasosli va asos tarkibli lavalalar, piroklastitlar, chukindi jinslar - slanetslar, kremniyli slanetslar, grauvaklar, jespelitlarning birinchi paydo bo'lishi Suv osti lavalari (pillou-lavalalar, spinifeks struktura) kremniyli slanetslar bilan, tubitdlar va fauvakkalar, kiya katlamli, tulkin izlari va kurish yoriklar rifogen xavzalar chuqurligining xar xilligidan darak beradi. Granit-gneysli gumbaz, kul rang gneyslar - granodioritlar, adamelitlar va boshqa jinslar xozirgi granitlargacha izotoplar getyrogenligi; ular orasida toleitlar va komatitlarni bo'lishi va andezitlar bulmasligi, birinchi bazalt yeritmasini fraksion kristallanishidan darak byeradi. Granit-gneysli kupala bilan yashil-slanets syeriyasini intruziv kontakta; sintektonik intruziyalar. Grauvakka kul rang greys kompleksi galkalari. Granit-gneysli poyas. Oxirgi metamorfizm va granitlanish. Kobik poligonal (reshetka) tuzilishining mantiya konveksiyasida kurinishi; metamorfizm; belozyer, kolsk va rodeziy burmalanish fazalari. Pangey O epiarxey kontinentining paydo bo'lishi. Pangey O parchalanishi va Pangey I xosil bo'lishi. Paleoprotyerozoy formatsiyasini tarkalishi arxey kobigi riftogenez jarayoni va yangi yashil slanets poyaslari xosil bo'lishi. Arxey mintakasidan asosiy farqli belgilar — chuzikdilik va riftogen bukilmalar katta chuzinchokligi xamda formatsiyalarning birinchi paydo bo'lishi, ultraasosli lavalalar mikdori kamligi, kul rang greyslar asosiatsiyasi yukolishi natijasida Kontinental kobikda yashil tosh mintakasining paydo bo'lishi. Andezit syeriyasining paydo bo'lishi subduksiya zonasi xosil bo'lishidan dalolat byeradi. Belomor va karel burmalanish fazasi, metamorfizm va granitizatsiyalanish va ularning qadimgi platformalar - Rus (SHarkiy Evropa), SHarkiy Sibir, Xitoy, Kanada, Braziliya, Afrika, X.ind, Avstraliya va Antraktida kratonlarini xosil bulishdagi roli.

8-mavzu. Paleoprotyerozoy bosqich (2,5-1,7-1,5 mlrd. yil)

Fanyerozoy burmalangan mintakalarda urta massivlar tarkibida mukam mal kobik Megokontinent Pangey I qayta tiklash prinsiplari. Qadimgi platformalar xozirgi

konturining tugri kelishi, strukturalari mos kelishi. Arxey va paleoproterozoyda paleogeografiya, iklim, atmosferaga gaz tarkibi evolyusiyasi, gidrosfera tuz tarkibi, organik dunyoning va xayotning paydo bo'lishi.

9-mavzu. Mezoproterozoy bosqich (1,7-1,0 mlrd. yil).

Pangey 1 qisman parchalanishi va Rodinin paydo bo'lishi (1,0-1,05 mlrd.yil). Neoproterozoy- yertapaleozoy bosqichi (1,0-0,4 mlrd. yil). Rodinin parchalanishi, proton va paleookeanik xavzalar paydo bo'lishi va rivojlanishi. Pangey 2 paydo bo'lishi. Rodin kontinentining parchalanishi va okeanik Paleoaziat, Paleoatlantik, Paleotetis, Paleopatsifiy okean xavzalar rivojlanishi, kechki protreozoy, paleozoy va yertamezozoy kontinent va okeanlarini qayta tiklash. Lavraziya va Gondvana kontinentlari rivojlanishidagi prinsipial fark Kontinentlar destruksiyasi riftogen bosqichi. Qadimgi platformalar avlokogenlari. Avlokogenlarning ichki tuzilishi: kundalang va buylama formatsiyalar zonalligi; avlokogenlarda burmalanish, mantiya anomallarning tyermik siqilishi - epikontinental xavzalari xosil bulish sabablari; qadimgi platformalarni chukindi koplamalarni xosil bo'lishi, qadimgi platformalarda subokean xavzalar koldigi, qadimgi platformalar xavzalar chekkalari (pyerikratonnye). Paleoatlantika, Paleoaziya, Paleotetis, Paleopatsifika – okeanlari strukturasi rivojlanish bosqichi; qadimgi platformalarda avlokogen tipidagi riftogenez. Uning kizil dengiz tipidagi spredingni xosil bo'lishi; okeanlarni paydo bo'lishi va rivojlanishi, ularning ichki tuzilishi. Okean urtasi tizmalari formatsiyasi (ofiolitlar)ni zonalashtirish abissal va batial kotlovinasi (chukur suv kizil gil, kremniyli slanetslar; yashmalar, pelitomorf karbonatlar, mezoklin va karbonat kompensatsiyasi k5fsatkichi), kontinent kiyaligi (fish), vulkanik yoy (andezit tarkibli vulkanogen kompleksi va chukindi formatsiyasi), yoy orti subokean xavzasi (ofiolitlar, fish). Okeanning yopilish bosqichi - melanjev syeriyasi, obduksiya va kolliziya, magmatizm, orogen formatsiya. CHekka bukilmalar xosil bo'lishi va rivojlanishi. Rifey, kaledon gyersin, indosiniy burmalanish fazalari tugashi va ularning yangi kontinentlar xosil bo'lishida va kontinentlar maydon kengayishidagi roli Pangeya 2 megakontinentining xosil bo'lishi.

10-mavzu. Kechki protyerozoy - yertamezozoy bosqich (0,4-0,24 mlrd. yil).

Kechki protyerozoy atmosferaga va biosferaga evolyusiyasida muxim jarayon. Fotosintezlashtiruvchi bakteriya va suv utlarining paydo bo'lishi, ularning atmosferaga tarkibida gaz almashinuvidagi roli, azon katlami va atmosferada kislorod paydo bo'lishi, ularning organik dunyoni rivojlanishidag axamiyati, landshaftlar geoximiyasi va chukindilar chukish turi. Pangey 2 ning parchalanishi va Atlantika, Xind xamda SHimoliy Muz okeanlarining paydo bo'lishi. CHukur suv osti burgulash ishlari natijalarining muxim axamiyati; «Glyumyer CHelendjyer» va «Djoides» xalqaro loyihasi, okean va okean chekkalaridagi geofizik izlanishlar natijalari; geologik xodisaparni global takkoslashni xalqaro loyixasi.

11-mavzu. Mezozoy-kaynozoy bosqichi (0,24 mlrd.yil).

Qadimgi platformalar avlokogenlari. Avlokogenlarning ichki tuzilishi: kundalang va buylama formatsiyalar zonalligi; avlokogenlarda burmalanish, mantiya anomallarning tyermik siqilishi - epikontinental xavzalari xosil bulish sabablari; qadimgi platformalarni chukindi koplamalarni xosil bo'lishi, qadimgi platformalarda subokean xavzalar koldigi, qadimgi platformalar xavzalar chekkalari (pyerikratonnye). Paleoatlantika, Paleoaziya, Paleotetis, Paleopatsifika – okeanlari strukturasi rivojlanish bosqichi; qadimgi platformalarda avlokogen tipidagi

riftogenez. Uning kizil dengiz tipidagi spreidingni xosil bo'lishi; okeanlarni paydo bo'lishi va rivojlanishi, ularning ichki tuzilishi. Okean urtasi tizmalari formatsiyasi (ofiolitlar)ni zonalashtirish abissal va batial kotlovinasi (chukur suv kizil gil, kremniyli slanetslar; yashmalar, pelitomorf karbonatlar, mezoklin va karbonat kompensatsiyasi k5fsatkichi), kontinent kiyaligi (flish), vulkanik yoy (andezit tarkibli vulkanogen kompleksi va chukindi formatsiyasi), yoy orti subokean xavzasi (ofiolitlar, flish). Okeanning yopilish bosqichi - melanjev syeriyasi, obduksiya va kolliziya, magmatizm, orogen formatsiya.

III. Amaliy (yoki seminar yoki laboratoriya) mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Asosiy tarixiy geologiya ob'ektlari misolida tarixiy-geologik qayta tiklash uslublari bilan tashkil kiluvchi matyeriallarni taxlil qilish
2. Yer kesmasi va ka'ri turini chizish. Har xil geologik xodisalar misolida (orogenez fazasi va burmalanish, Dunyo okeani satxining evstatik uzgarishi, organik dunyo evolyusiyasi)
3. Yer evolyusiyasining tarixiy geologic davriylik prinsiplari bilan tanishtirish.
4. Regional va global darajada Yer tarixi davriylik jadvalini alokasi.
5. Kechki protyerozoy - erta paleozoyda Yer tuzilishini qayta tiklash (SHimoliy Amyerika, SHarkiy Evropa, SHarkiy Sibir, Gondvana platformalari, YApetus, Markaziy Osiyo va Paleotetis paleookeanlari) rifey va koledon burmalanish mintakalari.
6. O'rta va kechki paleozoyda Yer tuzilishini qayta tiklash (platformalar Lavrentiya, SHarkiy Sibir, Lavraziya, Gondvana, paleookeanlar Ural-Tyanshan, Paleotetis, Paleopatsifik). Tayanch kesmapar, paleogeografik va paleoklimmaydonlashtirish.
7. Mezozoy va kaynozoyda Yer tuzilishini qayta tiklash;
8. Tetis okeanining yopilishi, Atlantika, X.ind va SHimoliy muz okeanining ochilish tezligi, Gondvana platformasining parchalanishi va Evraziya, SHimoliy Amyerika, Janubiy Amyerika, Afrika, Xindiston, Avstraliya, Antraktida platformalarini paydo bo'lishi. Paleogeografiya va paleoqlim.
9. Yosh okeanlarni geodinamik qayta tiklash — magnit anomaliyasi, ochilish tezligi, okeanlarni mintakalash. .
10. Fanyerozoy yerasidagi xamma davrlar uchun aloxida-aloxidapaleogeografik xaritalar tuzish va ularni plitalar nazariyasi asosida qayta tiklangan xaritalar bilan solishtirish

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

1. Yer geologik rivojlanish tarixining paleoprotyerozoy bosqichi
2. Yer geologik rivojlanish tarixining mezoprotyerozoy bosqichi
3. Yer geologik rivojlanish tarixining neoprotyerozoy -quyi mezozoy bosqichi.
4. Yerta paleozoy davri.

3. V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirishi natijasida talaba

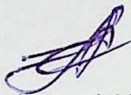
- Yer evolyusiyasining geologik tarixi; yer pustining xosil bo'lishi va tarkibi, tuzilishi; mantiyadagi konvektiv okimlar: plyumlar va sleblar xamda ularning Yer modsasi

	<p>diffyerasiatsiyasidagi roli haqida <i>tasavvurga ega bo'lishi</i></p> <p>- Yer davriyligining asosi - muxim global geologik jarayonlarni va xodisalarini; yer jinslari getyerogen va gomogen akkretsiya nazariyasi xosil bo'lishini; coarxey (oy) bosqichni; yer rivojlanishidagi coarxey bosqichi tog jinslari; Oy, Mars, Myerkuriy va Venyera asosiy strukturalarini va ularning Yerdagi mukobillarini <i>bilishi vaulardin foydalana olishi</i> - Tarixiy geologik sharoitni qayta tiklash; yer ka'rini tektonik xududlashtirish <i>kunikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; <i>interfaol, keys stadi, munozara</i> • <i>interfaol keys-stadilar;</i> • <i>diologik yondoshuv</i> • <i>SWOT tahlili</i> • <i>Wenn diagrammasi</i> • <i>Bliz so'rov</i> • <i>nilufar guli</i> • <i>baliq skleti</i> • kim chaqqon • <i>blis so'rov</i> • <i>blis test va boshqalar</i>
5.	<p>VII. Kreditni olish uchun magistr:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida byerilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish</p>
6.	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фатхуллаев Г.А.Дусанов С.Т. Тарихий геология палеонтология асослари билан. Т., “Ўқитувчи”, 2000. 2. Хайн В.Е.- Тектоника континентов и океанов, изд. Научный мир, 2001. <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажигимизни мард ва олижаноб халкимиз билан бирга кураимиз. Тошкент, узбекистон нашриёти, 2017. 4. Мирзиёев Ш.М. Конун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш-юрт тараққийети ва халқ фаровонлигининг гарови. Тошкент, узбекистон нашриёти, 2017. 5. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик узбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, узбекистон нашриёти, 2016. 6. Мирзиёев Ш.М. Танкидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик- хар бир раҳбар фаолиятининг кундалик кoidаси булиши керак. Тошкент, узбекистон нашриёти, 2017. 7. Хайн В.Е., Короновский Н.В., Маманов Н.А.- Историческая геология, изд. МГУ, 1997. 8. Владимирская и др.- Историческая геология с основами палеонтологии. М., «Недра», 1985. 9. Геология и полезные ископаемые Республики Узбекистан, ред. Шоякубов Т.Ш., Далимов Т.Н., изд. Университет, 1998. 10. Геология континентальных окраин, ред. Берк К. и Дрейк, т. I-III, изд. Мир, 1978.

Axborot manbaalari	
	11. www.ziyonet.uz 12. www.geo.web.ru
7.	Fan dasturi Samarqand davlat univyersiteti O'quv-uslubiy kengashining 2021 yil " " avgustdagi -son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: Raxmanov B. – SamDU, "Gidrometeorologiya" kafedrası professori, t.f.n.
9.	Taqrizchilar: Mamajonov R. - SamDU, "Geografiya va tabiiy resurslar" kafedrası mudiri, dotsenti, g.f.n. (tashqi) Shirinboyev D.N. – SamDU, "Gidrometeorologiya" kafedrası dotsenti, g.f.n. (ichki)

Fanning o'quv dasturi Gidrometeorologiya kafedrasining 2022 yil "29" avgustdagi №1-son yigilishida muhokamadan o'tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

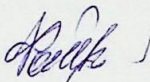
Kafedra mudiri

dots. S.A.Xaydarov

Fanning o'quv dasturi fakultet o'quv-uslubiy kengashining 2022 yil "30" avgustdagi №1-son yigilishida muhokamadan o'tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Fakultet uslubiy kengashi raisi:

dots. B.Fayzullayev

Fanning o'quv dasturi Geografiya va ekologiya fakulteti Kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2022 yil "30" avgustdagi № 1-sonli bayonnoma)

Fakultet dekani

dots. A.X.Ravshanov

Mutaxassislik fanlari bo'yicha fan dasturi sillabuslarni xorij tajribasini o'rgangan holda transformatsiya qilish bo'yicha ishchi guruh:

Rais: M.E.Mo'minov

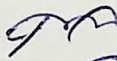
imzo

a'zo: B.Sh.Safarov

imzo

Kelishildi:

O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i

dots.Sh.Muranov

O'quv ishlari bo'yicha prorektor

prof.A.Soleev

